

Akromov Burxonxo'ja Baxodirovich

O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti mustaqil izlanuvchisi

Email: ikramovilhom@gmail.com

ЖАЗОНИ ИЖРО ЭТИШ ТИЗИМИДА ТАДБИРКОРЛИК ФАОЛИТИНИНГ ВУЖУДГА КЕЛИШИ ВА РИВОЖЛАНИШИ

Annotatsiya: Ushbu maqolada jazo tizimida tadbirkorlikning roli va evolyutsiyasini ўrganilgan. Maqolada ushbu faoliyatning tarixiy ildizlari va uning paydo bo'lishiga yordam bergan omillar jumladan, mahkumlarni rehabilitatsiya qilish yondashuvlarining o'zgarishi va jazoni ijro etish tizimining rolini jamoatchilik idrok etishi tahlil qilinadi. Maqolada, shuningdek, jazoni ijro etish tizimi sharoitida tadbirkorlikni rivojlantirishning asosiy mexanizmlari, shu jumladan mehnatni rehabilitatsiya qilish dasturlari, davlat va xususiy tuzilmalar bilan hamkorlik, shuningdek, ushbu jarayonning ijtimoiy-iqtisodiy oqibatlarini ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: Tadbirkorlik, biznes, jazoni ijro etish tizimi, tadbirkorlik faoliyati, mahkumlarni rehabilitatsiya qilish, mehnatni rehabilitatsiya qilish, ijtimoiy moslashuv, ijtimoiy reintegratsiya, iqtisodiy samara.

СТАНОВЛЕНИЕ И РАЗВИТИЕ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В УГОЛОВНО- ИСПОЛНИТЕЛЬНОЙ СИСТЕМЕ

Аннотация: В данной статье рассматривается эволюция роли предпринимательства в уголовно-исполнительной системе. В статье анализируются исторические корни этого явления и факторы, способствовавшие его возникновению, в том числе изменения в подходах к реабилитации заключенных и общественном восприятии роли уголовно-исполнительной системы. Также в статье рассматриваются основные механизмы развития предпринимательства в условиях уголовно-исполнительной системы, включая программы трудовой реабилитации, сотрудничество с государственными и частными структурами, а также социально-экономические последствия этого процесса.

Ключевые слова: Предпринимательство, бизнес, пенитенциарная система, предпринимательская деятельность, реабилитация осужденных, трудовая реабилитация, социальная адаптация, социальная реинтеграция, экономическая эффективность.

ESTABLISHMENT AND DEVELOPMENT OF BUSINESS ACTIVITY IN THE PENAL EXECUTION SYSTEM

Abstract: This article explores the evolution of the role of entrepreneurship in the context of the penal system. The article analyzes the historical roots of this phenomenon and the factors that contributed to its emergence, including changing approaches to the rehabilitation of convicts and public perception of the role of the penal enforcement system. The article also examines the main mechanisms of entrepreneurship development in the context of the penal enforcement system, including labor rehabilitation programs, partnerships with public and private structures, as well as the social and economic consequences of this process.

Keywords: Entrepreneurship, business, penal enforcement system, entrepreneurial activity, rehabilitation of convicts, labor rehabilitation, social adaptation, social reintegration, economic effect.

Кириш қисми

Mazkur mavzuning dolzarbligi shundan iboratki, jazoni ijro etish tizimi ham jamiyatimizning bir bo‘lagi bo‘lib, unda jazo muddatini o‘tayotgan shaxslar hayotida bilib bilmay sodir etgan jinoyatlari uchun, jamiyatdan ajralib qolgan bo‘lib, ozodlikka chiqqanida moslashib ketishida muammolarga duch keladi. Mazkur jamiyatdan ajralgan vaqtda ular vaqtlarini behudaga o‘tkazmasdan, ijtimoiy foydali mehnat orqali tadbirkorlik xissiyotini o‘rganishlari va oshirishlari, ozodlikka chiqqanida qayta jinoyat sodir etmasdan, jamoat xavfsizligiga va fuqarolik jamiyatini rivojiga o‘z xissalarini qo‘shishlari juda muhim aspekt hisoblanadi.

Jazoni ijro etish tizimidagi tadbirkorlik faoliyati – bu jazoni ijro etish tizimidagi muassasalarining, shuningdek mahkumlarning maxsulotlar, ishlar yoki xizmatlarni ishlab chiqarish va sotish orqali foyda yoki boshqa ijtimoiy samara olishga qaratilgan tashabbuskor, mustaqil va xavf ostida bo‘lgan faoliyati. Jazo tizimidagi tadbirkorlikning mohiyati mahkumlarni ish bilan ta‘minlash, ularni qayta sotsializatsiya qilish va ijtimoiy moslashtirish uchun sharoit yaratish, shuningdek, moddiy-texnik ta‘minotni yaxshilash va mahkumlarning turmush darajasini yaxshilash uchun jazoni ijro etish muassasalarining moliyaviy resurslarini to‘ldirishdan iborat [1].

Jazoni ijro etish tizimida tadbirkorlikni rivojlantirish bir qator sabablarga ko‘ra dolzarbdir. Birinchidan, bu yangi ish o‘rinlari yaratish va mahkumlar o‘rtasida ishsizlik darajasini pasaytirish imkonini beradi, bu ularning qayta sotsializatsiyasiga va retsdivizmni kamaytirishga yordam beradi. Ikkinchidan, tadbirkorlik faoliyati jazoni ijro etish muassasalari va byudjetning daromad manbaiga aylanishi mumkin, bu moddiy-texnik bazani yaxshilaydi va mahkumlarning turmush darajasini yaxshilaydi. Uchinchidan, tadbirkorlik jazoni ijro etish muassasalari joylashgan hududlar iqtisodiyotini rivojlantirishga hissa qo‘shadi va mahkumlar uchun ham, tinch aholi uchun ham yangi ish imkoniyatlarini yaratadi.

Tadbirkorlik - bu mahsulotlar, ishlar yoki xizmatlarni ishlab chiqarish va sotish orqali muntazam ravishda foyda yoki boshqa ijtimoiy samarani olishga qaratilgan mustaqil, proaktiv, tavakalchilikka asoslangan faoliyat [2].

Jazoni ijro etish tizimida tadbirkorlik faoliyati bir qator xususiyatlarga ega:

- Bu ozodlikdan mahrum qilish sharoitida amalga oshiriladi, bu esa tadbirkorlarning harakat erkinligiga ma‘lum cheklovlar qo‘yadi.
- Tadbirkorlik faoliyatining asosiy sub‘ektlari turli xil huquqiy maqom va imkoniyatlarga ega bo‘lgan jazoni ijro yetish muassasalari va mahkumlardir.

Jazoni ijro etish tizimidagi tadbirkorlik faoliyatining maqsadi nafaqat foyda olish, balki mahkumlarning qayta sotsializatsiyasi va ijtimoiy moslashuvi uchun sharoit yaratishdir.

Jazoni ijro etish tizimidagi tadbirkorlikning mohiyati mahkumlarni ish bilan ta‘minlash, ularning kasbiy tayyorgarligi va ta‘limi uchun sharoit yaratish, shuningdek, moddiy-texnik ta‘minotni yaxshilash va mahkumlarning turmush darajasini yaxshilash uchun jazoni ijro yetish muassasalarining moliyaviy resurslarini to‘ldirishdan iborat.

Jazoni ijro etish tizimida tadbirkorlik faoliyati quyidagi tamoyillarga asoslanadi:

- Tadbirkorlik faoliyati erkinligining rivojlanishi

- Tadbirkorlik sub'ektlarining teng huquqliligi
- O'zbekiston Respublikasi iqtisodiyot va moliya vazirligi huzuridagi byudjetdan tashqari pensiya jamg'armasi
- O'z faoliyati natijalari uchun javobgarlik

Jazoni ijro etish tizimidagi tadbirkorlik faoliyati quyidagi tamoyillar asosida amalga oshiriladi:

Tadbirkorlik erkinligi. Mahkumlar va jazoni ijro etish muassasalari qonun bilan taqiqlanmagan tadbirkorlik faoliyati bilan erkin shug'ullanish huquqiga yega.

Tadbirkorlik sub'ektlarining tengligi. Jazoni ijro etish tizimidagi barcha tadbirkorlik sub'ektlari qonun oldida tengdirlar va teng huquq va majburiyatlarga ega.

Mustaqillik va tashabbus. Jazoni ijro etish tizimidagi tadbirkorlar o'zlari qaror qabul qilishadi va o'z faoliyati natijalari uchun javobgardirlar.

Ularning faoliyati natijalari uchun javobgarlik. Jazoni ijro etish tizimidagi tadbirkorlar tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirish bilan bog'liq qonun buzilishi uchun mulkiy va jinoiy javobgarlikka tortiladilar.

Huquqiy talablarga muvofiqligi. Jazoni ijro etish tizimida tadbirkorlik faoliyati O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari talablariga qat'iy muvofiq ravishda amalga oshirilishi kerak [3].

Jazoni ijro etish tizimida tadbirkorlik faoliyati shakllari

Jazoni ijro etish tizimida tadbirkorlik faoliyati quyidagi shakllarda amalga oshirilishi mumkin:

Davlat va shahar yehtiyojlari uchun tovarlar ishlab chiqarish, ishlarni bajarish va xizmatlar ko'rsatish. Jazoni ijro etish tizim muassasalari davlat va mahaliy hokimiyat organlari bilan tovarlar ishlab chiqarish, ishlarni bajarish va davlat va munitsipal yehtiyojlar uchun xizmatlar ko'rsatish bo'yicha shartnomalar tuzishlari mumkin.

Yerkin bozorda sotish uchun tovarlar ishlab chiqarish, ishlarni bajarish va xizmatlar ko'rsatish. Jazoni ijro yetish muassasalari va mahkumlar erkin bozorda sotish uchun tovarlar ishlab chiqarishi, ishlarni bajarishi va xizmatlar ko'rsatishi mumkin.

Biznes kompaniyalari va sherikliklarida yaratish va ishtirok yetish. Jazoni ijro yetish muassasalari va mahkumlar xo'jalik birlashmalari va sheriklik aloqalarini o'rnatishi va ishtirok yetishi mumkin.

Tashqi iqtisodiy faoliyatni amalga oshirish. Jazoni ijro etish muassasalari tashqi iqtisodiy faoliyatni O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlarida belgilangan tartibda amalga oshirishi mumkin [4].

O'zbekiston Respublikasi jazoni ijro yetish tizimidagi tadbirkorlik faoliyati quyidagi normativ-huquqiy hujjatlar bilan tartibga solinadi:

- O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi

- O'zbekiston Respublikasining Jinoyat-ijroiya kodeksi
- O'zbekiston Respublikasining "tadbirkorlik faoliyati to'g'risida"gi Qonuni
- O'zbekiston Respublikasining "Davlat xaridlari to'g'risida"gi Qonuni
- O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "jazoni ijro etish muassasalari tomonidan xo'jalik faoliyatini amalga oshirish tartibini tasdiqlash to'g'risida"gi qarori

Ushbu normativ-huquqiy hujjatlar O'zbekiston Jinoyat kodeksida tadbirkorlik faoliyatini yuritishning umumiy tamoyillari va tartibini, shuningdek tadbirkorlik subektlarining huquq va majburiyatlarini belgilaydi.

O'zbekiston Jazoni ijro etish tizimida tadbirkorlik faoliyatining asosiy tamoyillari:

- Tadbirkorlik faoliyati erkinligining rivojlanishi
- Tadbirkorlik sub'ektlarining teng huquqliligi
- O'zbekiston Respublikasi iqtisodiyot va moliya vazirligi huzuridagi byudjetdan tashqari pensiya jamg'armasi
- O'z faoliyati natijalari uchun javobgarlik

O'zbekiston Jazoni ijro etish tizimi tadbirkorlik faoliyati shakllari:

- Davlat va kommunal ehtiyojlar uchun tovarlar ishlab chiqarish, ishlarni bajarish va xizmatlar ko'rsatish
- Erkin bozorda sotish uchun tovarlar ishlab chiqarish, ishlarni bajarish va xizmatlar ko'rsatish
- Biznes kompaniyalari va sherikliklarida ishtirok etish
- Tashqi iqtisodiy faoliyatni amalga oshirish

O'zbekiston Respublikasi iqtisodiyot va moliya vazirligi huzuridagi byudjetdan tashqari pensiya jamg'armasi:

- O'zbekiston Respublikasi iqtisodiyot va moliya vazirligi huzuridagi byudjetdan tashqari pensiya jamg'armasi
- Mahkumlar
- Jazoni ijro etish muassasalari va mahkumlar ishtirokida tashkil etilgan iqtisodiy jamiyatlar va sheriklik [5].

O'zbekiston Jazoni ijro etish tizimida tadbirkorlik faoliyatining o'ziga xos xususiyatlari:

O'zbekiston jinoiy ijroiya tizimida tadbirkorlik faoliyati ozodlikdan mahrum qilish sharoitida amalga oshiriladi, bu esa tadbirkorlarning harakat yerkinligiga ma'lum cheklovlar qo'yadi.

Tadbirkorlik faoliyatining asosiy sub'ektlari turli xil huquqiy maqom va imkoniyatlarga ega bo'lgan jazoni ijro etish muassasalari va mahkumlardir.

O'zbekiston jinoiy ijroiya tizimidagi tadbirkorlik faoliyatining maqsadi nafaqat foyda olish, balki mahkumlarni ish bilan ta'minlash, ularning kasbiy tayyorgarligi va ta'limi uchun sharoit yaratish, shuningdek, mahkumlarning turmush darajasini yaxshilashdir.

O'zbekiston penitentsiar tizimidagi tadbirkorlik faoliyati mahkumlarning qayta ijtimoiylashuvi va ijtimoiy moslashuvida, shuningdek, penitentsiar muassasalarning moddiy-texnik ta'minotini yaxshilash va mahkumlarning turmush darajasini oshirishda muhim rol o'ynaydi.

Jazoni ijro etish tizimida tadbirkorlik faoliyatining paydo bo'lishi va evolyutsiyasi

Jazoni ijro etish tizimida tadbirkorlik faoliyatining paydo bo'lishi va evolyutsiyasi mahkumlarni rehabilitatsiya qilish va jinoiy jazo siyosati maqsadlarida yondashuvlarning o'zgarishi natijasida yuzaga keldi. Dastlab jazoni ijro etish tizimi jinoyatchilarni jazolash va ularni jamiyatdan ajratishga qaratilgan. Biroq, vaqt o'tishi bilan oddiy ozodlikdan mahrum qilish jinoyatchilikning asosiy sabablarini hal qilmasligi va mahkumlarning ijtimoiy rehabilitatsiyasiga hissa qo'shmasligi aniq bo'ldi. Shu nuqtai nazardan, ishni rehabilitatsiya qilish dasturlari, shu jumladan tadbirkorlik faoliyatini qo'llab-quvvatlash rivojlana boshladi. Ular mahkumlarga o'z biznesini yaratish va boshqarish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni o'rgatishga qaratilgan [6].

Ushbu jarayonning evolyutsiyasi jazoni ijro yetish tizimi, xususiy sektor va notijorat tashkilotlar o'rtasidagi hamkorlikni ham o'z ichiga oladi. Ular birgalikda mahkumlarga sharoit yaratib, ularga nafaqat o'z biznesini boshlash uchun zarur bilim va moliyaviy resurslarni olishga yordam beradi, balki tadbirkorlik faoliyatining turli bosqichlarida qo'llab-quvvatlash va maslahat beradi. Bu jarayon mahkumlarning ijtimoiy moslashuvini rag'batlantiradi, ularning jamiyatga qayta qo'shilishiga yordam beradi va jinoyatlarning takrorlanishini kamaytirishga yordam beradi.

Qamoq joylarida hunarmandchilik va ishlab chiqarish ustaxonalarini rivojlantirish jazo tizimida tadbirkorlik faoliyatining paydo bo'lishining muhim tarixiy shartiga aylandi. Qadim zamonlardan beri qamoqxonalarda mahkumlar hunarmandchilik bilan shug'ullanadigan va mahsulot ishlab chiqaradigan ustaxonalar bo'lgan. Ushbu faoliyat ularga nafaqat texnik xizmat ko'rsatish uchun pul ishlashga, balki ozod qilinganidan keyin foydali bo'lishi mumkin bo'lgan kasbiy ko'nikmalarni yegallashga imkon berdi. Vaqt o'tishi bilan seminarlar jazoni ijro yetish muassasalari iqtisodiyotida tobora muhim rol o'ynay boshladi, qo'shimcha daromad manbai yaratdi va mahkumlarni rehabilitatsiya qilishga hissa qo'shdi. Natijada, hunarmandchilik va ishlab chiqarish ustaxonalari jazoni ijro etish tizimida tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirish uchun asos yaratdi [7].

Jazoni ijro yetish tizimi institutlari quyidagi omillar tufayli ular joylashgan hududlar iqtisodiyotini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi:

1. Mahkumlarning mehnat faoliyati. Jazoni ijro yetish muassasalaridagi mahkumlar turli xil sanoat faoliyati bilan shug'ullanadilar. Bu fuqarolar uchun ish o'rinlari yaratadi va mintaqadagi mehnat bozoridagi yukni kamaytiradi. Bundan tashqari, ishlab chiqarish faoliyatidan olinadigan daromadning bir qismi mahkumlarni saqlash va jazo tizimini rivojlantirishga sarflanadi.

2. Tovarlar va xizmatlar ishlab chiqarish. Jazoni ijro etish tizimi muassasalaridagi ishlab chiqarish korxonalarini ichki va tashqi bozorda sotiladigan keng turdagi tovarlar va xizmatlarni ishlab chiqaradilar. Bu mahalliy biznes uchun raqobatni vujudga keltiradi va mintaqa iqtisodiyotining rivojlanishini rag'batlantiradi.

3. Byudjetdan tashqari moliyalashtirish. Jazoni ijro etish tizimi muassasalari o'z faoliyatini ta'minlash va infratuzilmani rivojlantirish uchun byudjetdan tashqari mablag'larni jalb qilish imkoniyatiga ega. Bu mahkumlar uchun pullik xizmatlarni (masalan, tibbiy yordam, o'qitish) amalga oshirish, shuningdek, boshqa tashkilotlar bilan hamkorlik qilish bilan bog'liq.

4. Soliq imtiyozlari. Jazoni ijro etish tizimi muassasalari yuridik shaxs sifatida mahalliy byudjetlarga soliq to'laydilar. Bu mintaqada soliq bazasini mustahkamlash va ijtimoiy sohani rivojlantirishga xizmat qilmoqda.

5. Infratuzilma loyihalari. Jazoni ijro etish tizimi muassasalari ko'pincha yo'llar, binolar va boshqa ob'ektlarni qurish kabi yirik infratuzilma loyihalarida qatnashadilar. Bu yangi ish o'rinlari yaratadi va mintaqada iqtisodiy o'sishni rag'batlantiradi.

6. Ijtimoiy dasturlar. Jazo muassasalari mahkumlarni ozod qilinganidan keyin hayotga moslashtirishga qaratilgan ijtimoiy dasturlarni amalga oshiradilar. Ushbu dasturlarga kasbiy tayyorgarlik, ta'lim va psixologik yordam kiradi. Bu retsdiv tezligini kamaytirishga yordam beradi va mintaqadagi ijtimoiy vaziyatga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

7. Ishsizlikni kamaytirish. Mahkumlarni mehnat faoliyatiga jalb qilish ishsizlik darajasini pasaytiradi va mintaqada kichik va o'rta biznesni rivojlantirish uchun imkoniyatlar yaratadi [8].

Jazoni ijro etish tizimi institutlari ular joylashgan hududlarning iqtisodiy rivojlanishiga kompleks ta'sir ko'rsatadi. Ularning faoliyati ish o'rinlarini yaratadi, ishlab chiqarishni rag'batlantiradi, investitsiyalarni jalb qiladi, ishsizlikni kamaytiradi va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlaydi. Shunday qilib, ular iqtisodiyotni rivojlantirish va mintaqalar farovonligiga katta hissa qo'shmoqda.

Bozor islohotlari mamlakat iqtisodiyotida, shu jumladan jazoni tuzatish tizimida tub o'zgarishlarga olib keldi. Ishlab chiqarishni boshqaruv tizimiga aylantirish ushbu islohotlarning ajralmas qismiga aylandi va bu bir qator muhim oqibatlariga olib keldi.

Boshqaruv tizimida ishlab chiqarishning rolini o'zgartirish

Bozor islohotlaridan oldin jazo tizimidagi ishlab chiqarish ikkinchi darajali rol o'ynagan, asosan qamoqxona tizimining ichki yehtiyolariga xizmat qilgan. Islohotlardan so'ng ishlab chiqarishning roli sezilarli darajada kengaydi, chunki u daromad manbai va mahkumlar o'rtasida ishsizlik muammolarini hal qilish usuli sifatida ko'rila boshlandi.

Jazoni ijro etish tizimida ishlab chiqarishni qayta qurish kiritilgan:

- Tijorat asosida ishlaydigan to'liq iqtisodiy hisobga yega korxonalarini tashkil etish.
- Jazoni ijro etish tizimida ishlab chiqarish korxonalariga tashqi investitsiyalarni jalb qilish.
- Xususiy kompaniyalar bilan qo'shma korxonalar yaratish.
- Ishlab chiqarishni diversifikatsiya qilish

Bozor islohotlari Jazoni ijro etish tizimida yog'ochni qayta ishlash va metallga ishlov berish kabi an'anaviy faoliyatdan tashqarida ishlab chiqarishni diversifikatsiyalashga olib keldi. Mahkumlar quyidagi sohalarda ishtirok yetishdi:

- Mebel yig'ish
- Kiyim-kechak va to'qimachilik mahsulotlarini ishlab chiqarish
- Texnika vositalariga ehtiyot qismlari yig'ish
- Axborot texnologiyalari [8]

Ijtimoiy va iqtisodiy oqibatlar

Ishlab chiqarishni jazoni ijro etish tizimida tashkil qilish bir qator ijtimoiy va iqtisodiy oqibatlariga olib keldi:

Mahkumlar uchun ish o'rinlarini yaratish: qamoqxonaning ishlab chiqarish binolari mahkumlarga ish bilan ta'minlash imkoniyatlarini taqdim etdi, bu ularning ijtimoiy reintegratsiyasiga hissa qo'shdi.

Retsidivizmni kamaytirish: kasbiy terapiya mahkumlarga ozod qilinganidan keyin foydalanishlari mumkin bo'lgan qimmatli ko'nikmalarga ega bo'lishga yordam beradi va relaps ehtimolini kamaytiradi.

Qo'shimcha daromad: Jazoni ijro etish tizimining ishlab chiqarish faoliyatidan olingan foyda mahkumlarni yashash sharoitlarini yaxshilash, rehabilitatsiya dasturlarini moliyalashtirish va ozod qilinadigan shaxslarga yordam ko'rsatish uchun ishlatilgan.

Xususiy sektor bilan raqobat: Jazoni ijro etish tizimi ishlab chiqarish korxonalari ba'zan bozor ulushi uchun xususiy kompaniyalar bilan raqobatlashdi, bu yesa ishbilarmon doiralarning xavotiriga sabab bo'ldi.

Bozor islohotlari Jazoni ijro etish tizimida ishlab chiqarishga, uning rolini o'zgartirishga, faoliyatini qayta qurishga va mahsulotlarini diversifikatsiya qilishga sezilarli ta'sir ko'rsatdi. Ushbu o'zgarish bir qator ijtimoiy va iqtisodiy oqibatlariga olib keldi, shu jumladan mahkumlar uchun ish joylarining ko'payishi, retsidivizmning kamayishi va qamoqxonona tizimiga qo'shimcha daromad. Biroq, xususiy sektor bilan raqobat Jazoni ijro etish tizimida ishlab chiqarishni yanada rivojlantirishda hisobga olinishi kerak bo'lgan potentsial muammo bo'lib qolmoqda [9].

Xulosa

Jazoni ijro etish tizimidagi tadbirkorlik faoliyati sovet davrida birinchi urinishlar paydo bo'lishidan tortib, zamonaviy O'zbekistonda faol foydalanishga qadar uzoq rivojlanish yo'lini bosib o'tdi. Uni amalga oshirish jazoni ijro etish muassasalarining iqtisodiy samaradorligini oshirish, mahkumlar uchun ish o'rinlari yaratish va ularning keyingi qayta ijtimoiylashuviga yordam berishga qaratilgan edi.

Xulosalar

1. Boshqaruv tizimiga tadbirkorlik faoliyatining joriy etilishi institutlarning iqtisodiy bazasini rivojlantirishga, ularning rentabelligini oshirishga va logistikani yaxshilashga yordam berdi.
2. Tadbirkorlikning rivojlanishi mahkumlarga kasbiy ko'nikmalarni egallash, ish tajribasini to'plash va tadbirkorlik tafakkurini shakllantirish imkoniyatlarini yaratdi.
3. Mahkumlar uchun ish o'rinlari yaratilishi ularning bandligini oshirish, retsidivizm darajasini pasaytirish va ularni keyingi ijtimoiy-iqtisodiy moslashishga tayyorlash imkonini berdi.
4. Jazoni ijro etish tizimida tadbirkorlikni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash investitsiyalarni jalb qilish, yangi ish o'rinlari yaratish va muassasalarning ishlab chiqarish quvvatlarini rivojlantirishga yordam berdi.

Zamonaviy sharoitda jazo tizimidagi tadbirkorlik faoliyati iqtisodiy samaradorlikni ta'minlash, mahkumlar uchun ish o'rinlari yaratish va ularni keyinchalik qayta ijtimoiylashtirishning muhim vositasi bo'lib qolmoqda. Uni yanada rivojlantirish uchun biznesni qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini takomillashtirish, faoliyatning yangi shakllari va turlarini joriy etish, shuningdek tashqi sheriklar bilan o'zaro munosabatlarni mustahkamlash zarur.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Сорокин А. Р. вазифалар-маҳкумларнинг максимал сонини иш билан таъминлаш // Жиноят ва жазо. 2011. Но. 8. 11-14 бетлар.
2. Сорокин А. Р. меҳнат тузатиш воситаси сифатида // шу ерда., 2013. Но. 2. S. 2.
3. Шамансуров А. А. Ўзбекистон Республикаси жазони ижро этиш тизимини такомиллаштиришнинг илмий ва концептуал асослари. - Тошкент, фалсафа ва ҳуқуқ институти. 2012.- 32с.
4. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 7-сонли фармони .02.2017 йўқ. УП -4947 "Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича ҳаракатлар стратегияси тўғрисида" //www.lex.uz

5. Шамансуров А. А. жазони ижро этиш тизимини модернизация қилишнинг назарий ва амалий муаммолари. ТГУУ, 2015. – 216 п.
6. Шамансуров А. А. пенитенциар тизимлар. Саарбрускен, Германия," Lambert Академик Нашриёти", 2016 йил. Р. 106.
7. Тизимни модернизациялаш жазони ижро этиш муассасаси. - Т.: ҳуқуқий муаммоларни урганиш Маркази. 2021. – 192б.
8. Gracheva A.A. Prudnikov V.V. Issues of providing material supplies to institutions of the penal enforcement system, 2023. Вестник Алтайской академии экономики и права. – 2023. – № 12 (part 1) – Р. 24-29/ DOI 10.17513/vaael.3128. Доступно в: <https://vaael.ru/en/article/view?id=3128>
9. Denis A. Brykov Current State of the Personnel Management System of the Penal Enforcement System, 2021. DOI:10.46741/2686-9764-2021-15-4-878-885. Доступно в: https://www.researchgate.net/publication/357249706_Current_State_of_the_Personnel_Management_System_of_the_Penal_Enforcement_System